

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті досліджено розвиток концепції неперервної освіти в Україні, висвітлено нормативно-правову базу її реалізації. Проаналізовано поняття “неперервна освіта”, основні критерії та принципи її організації. Визначено шляхи забезпечення неперервності розвитку педагогічної освіти.

Ключові слова: концепція, неперервна освіта, критерії та принципи організації, шляхи забезпечення.

Сучасний рівень соціально-економічного розвитку, швидкі темпи науково-технічної революції та інтенсивне зростання потоку інформації стали передумовою формування цілої низки вимог до особистості, які постійно змінюються.

У ХХІ ст. освіта постала перед певними історичними викликами, зокрема перед необхідністю віднайти раціональні схеми співвідношення між лавиноподібним розвитком знань, високих технологій і здатністю людини їх творчо засвоїти [6].

Водночас інформаційне суспільство змінює роль освіти у процесі формування та розвитку особистості. Її сучасним завданням стає забезпечення всезагального доступу до різних форм неперервної освіти з метою здобуття й оновлення ключових і професійних компетентностей особистості, перелік яких відповідає вимогам сучасності [4, с. 15]. Як бачимо, саме особливості сучасного розвитку суспільства висувають нові вимоги до особистості, її мобільності та компетентності, відповідно, сучасність потребує особистості, яка неперервно навчається.

При цьому слід зазначити, що українські науковці включилися до розробки концепції неперервної освіти тільки на етапі її реалізації у світовій теорії та практиці. Отже, неперервна освіта має стати пріоритетним і провідним напрямом у стратегії розвитку освіти України. Її прогресивність та пріоритетність сьогодні незаперечні, ідея неперервної освіти передбачає радикальне переосмислення концепції сучасної освіти, перебудову її системи (структури, форм, змісту, методів тощо), залучення до навчально-виховного процесу нових джерел і ресурсів.

Загальнотеоретичні питання щодо реалізації різних складових неперервної освіти обґрунтовані у працях таких сучасних українських та зарубіжних науковців, як Н. Бібік, А. Владіславлев, С. Гончаренко, Н. Гузій, Т. Десятов, І. Зязюн [4], Г. Кузнецов [7], М. Лапенко, Т. Маркова, О. Пометун, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Ситникова, Т. Сорочан, Т. Ткач, О. Тонконога, К. Чарнецькі, О. Чалий, Н. Шанідзе та ін. Учені вважають, що провідним принципом функціонування освітнього простору стає принцип неперервності освіти людини упродовж усього її життя. Причому, неперервна освіта – це не примус або розкіш, а нагальна потреба.

Проте проблема розвитку концепції неперервної освіти в Україні висвітлена недостатньо.

Роботу виконано в межах докторського дисертаційного дослідження “Система професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін у післядипломній освіті”.

Мета статті – проаналізувати розвиток концепції неперервної освіти в Україні.

Проблема реалізації концепції неперервної освіти в Україні вирізняється гостротою, яка пов’язана з переходом держави до ринкових відносин та ситуацією, у якій професійна гнучкість і мобільність не зводяться тільки до професійної діяльності людини, а постають і як соціальна, і як особистісна проблема, що безпосередньо впливає на систему освіти. Тому з перших років розбудови національної системи освіти в програмних і нормативних документах активно наголошується на важливості та актуальності врахування концепції неперервної освіти.

Стратегія й тактика реалізації концепції неперервної освіти окреслена в таких нормативно-правових документах, як: Закон України “Про освіту” [3], Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття) [1], Національна доктрина розвитку освіти [9], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. [9], Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти [10].

Так, у Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття) зазначено, що держава має створити умови для задоволення освітніх і професійних потреб громадян, надання кожному можливостей постійно вдосконалювати свою освіту, підвищувати професійний рівень, оволодівати новими спеціальностями [1].

Національна доктрина розвитку освіти наголошує на такому: “глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток людини, що є головною метою, ключовим показником і основним важелем сучасного прогресу. В Україні має забезпечуватися прискорений, випереджальний інноваційний розвиток освіти, а також повинні створюватися умови для розвитку, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя” [8]. Зокрема, у документі неперервну освіту визначено як навчання дорослих у різних формах перепідготовки, підвищення кваліфікації та професійного й загальнокультурного рівня. Крім цього, визначено *основні критерії організації неперервної освіти*, а саме: охоплення освітою всього життя людини; наступність між окремими етапами й рівнями освіти; відкритість і гнучкість системи освіти впродовж усього життя; визнання освіти не за способами її здобуття, а за фактичним результатом; постійне стимулювання особистості до навчання впродовж усього життя; випереджальний характер освіти; різноманітність змісту, засобів, методики навчання; наявність суспільних механізмів стимулювання особистості до навчання впродовж усього життя. У зазначеному документі також окреслено *принципи організації неперервної освіти*, зокрема: створення базовою підготовкою відповідного потенціалу знань; розвиток здібностей людини та потреби в неперервному оновленні рівня освіти; забезпечення інноваційного характеру

неперервної освіти; індивідуалізація та гнучкість освіти; використання оригінальних, інтерактивних методів освіти, проблемного характеру навчання; створення відповідного інформаційно-методичного ресурсу.

Сучасна неперервна освіта має діяти як єдиний комплекс на основі субординації всіх ланок освіти, взаємозв'язку та координації її установ, що постійно розвивається й надає кожній людині можливість підключитися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя. Це забезпечується, насамперед, наступністю всіх структурних елементів системи на основі затверджених єдиних освітніх стандартів, взаємним доповненням різних форм навчання [7].

З огляду на це, післядипломну освіту слід розглядати не тільки як систему підвищення кваліфікації та перепідготовки дипломованих фахівців (форму освіти дорослих), а й як компонент неперервної освіти.

Післядипломна педагогічна освіта має на меті неперервне спеціалізоване вдосконалення професійних знань, умінь і навичок педагогічних працівників [3]. Вона виконує ряд функцій: *компенсаційну* (можливість здобуття педагогічними працівниками додаткової освіти); *адаптувальну* (пристосування педагогічних працівників до нововведень та змін в освітньому, соціально-економічному та виробничому середовищі); *розвивальну* (сприяння всебічному розвитку особистості в післядипломний період шляхом неперервного збагачення й оновлення знань, умінь та навичок, творчого зростання педагога) [2, с. 682].

Нині проголошена Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., яка визначає пріоритетні напрями розвитку освіти, серед яких є підвищення кваліфікації педагогічних працівників [9].

Зокрема, в Указі Президента України “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” зазначено, що для здійснення стабільного розвитку й нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно здійснити низку заходів: удосконалити нормативно-правове забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти; розробити стандарти післядипломної педагогічної освіти, зорієнтовані на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників навчальних закладів; реалізовувати сучасні технології професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти; забезпечити випереджальний характер підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку [9].

З огляду на це професійний розвиток педагогічних працівників має бути неперервним і тривати після здобуття вищої освіти, тобто в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Таким чином, післядипломна педагогічна освіта спрямована на реорганізацію та оновлення навчально-виховного процесу відповідно до сучасних вимог; досягнення цілісності й наступності в навчанні та вихованні учнів; використанні сучасних форм, методів і технологій навчання; розвиток твор-

чого потенціалу особистості; постійне поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки вчителя.

У контексті нашого дослідження важливого значення набуває галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти, яка є стратегічним документом, що визначає основні напрями розвитку педагогічної освіти в Україні [10].

Основними принципами розвитку неперервної педагогічної освіти в цьому документі визначено: неперервність; поєднання національних освітніх традицій та найкращого світового досвіду; гнучкість у реагуванні на суспільні зміни і прогностичність; інноваційність.

Шляхами забезпечення неперервності розвитку педагогічної освіти є: наступність змісту освіти та координація навчально-виховної діяльності на різних рівнях педагогічної освіти; встановлення творчих і професійних зв'язків між вищими навчальними закладами, закладами післядипломної педагогічної освіти, науковими установами Національної академії педагогічних наук України, громадськими педагогічними організаціями тощо; розроблення багатоваріантних, різнорівневих, диверсифікованих за профілем освітніх програм післядипломної педагогічної освіти з урахуванням наявного професійного досвіду й освітнього рівня працівника, що забезпечують йому свободу вибору місця, термінів, змісту і форми педагогічної освіти; створення єдиної бази даних видів освітніх послуг, що надаються вищими педагогічними навчальними закладами та закладами післядипломної педагогічної освіти; запровадження інноваційних форм організації професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема: центрів педагогічної майстерності, педагогічних майстерень, майстер-класів, у тому числі в режимі відеоконференцзв'язку, корпоративного навчання, дистанційного, ситуаційного та контекстного навчання, проектних методів, партнерського навчання тощо; постійний моніторинг якості розвитку неперервної педагогічної освіти; організація міжнародної співпраці з проблем розвитку неперервної педагогічної освіти, зокрема обмін досвідом, реалізація спільних освітніх та наукових проектів. Також у Концепції визначено, що післядипломна педагогічна освіта педагогічних працівників здійснюється шляхом підвищення кваліфікації, навчання за спеціалізацією та проходження стажування.

Отже, розвиток системи післядипломної освіти України має відбуватися в контексті врахування кращих світових практик та концепцій, зокрема концепції неперервної освіти.

Висновки. Таким чином, реалізація концепції неперервної освіти в Україні окреслена в Законі України “Про освіту”, Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття), Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. та галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти. У зазначених документах визначено сутність неперервної освіти, її принципи та місце в системі освіти України. У контексті нашого дослідження винятково важливе значення має галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти, яка

окреслює принципи та шляхи забезпечення неперервності розвитку освіти педагогічних працівників, у тому числі й у післядипломній педагогічній освіті.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні еволюції професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін в умовах неперервної освіти.

Список використаної літератури

1. Державна національна програма “Освіта”. Україна ХХІ ст. – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1024 с.
3. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page2>.
4. Зязюн І.А. Неперервна освіта як основа соціального поступу / І.А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць. – К. : Вид. центр НТУ “ХПІ”, 2001. – Ч. 1. – С. 15–23.
5. Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/.
6. Кремень В. Філософія освіти ХХІ століття / В. Кремень // Вища школа. – 2002. – № 6. – С. 10–15.
7. Кузнецов Г. Науково-методичні та соціально-педагогічні аспекти безперервної освіти в контексті Болонського процесу / Г. Кузнецов, Т. Калюжна // Вища освіта України. – 2006. – № 1 (19). – С. 75–79.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті : Проект / Міністерство освіти і науки України ; Академія педагогічних наук України // Освіта України. – 2001. – № 29. – С. 4–6.
9. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>.
10. Про затвердження Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 / Міністерство освіти і науки України // Вища школа. – 2013. – № 9. – С. 103–113.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2014.

Бырка М.Ф. Развитие концепции непрерывного образования в Украине

В статье изучено развитие концепции непрерывного образования в Украине, освещена нормативно-правовая база ее реализации. Проанализированы понятие “непрерывное образование”, основные критерии и принципы его организации. Определены пути обеспечения непрерывности развития педагогического образования.

Ключевые слова: *концепция, непрерывное образование, критерии и принципы организации, пути обеспечения.*

Byrka M. Development of the concept of continuing education in Ukraine

In the article development of the concept of continuing education in Ukraine is studied. The regulatory framework of its implementing is highlighted. The concepts of “continuing education”, the basic criteria and principles of its organization are analyzed. The ways of ensuring continuity of teacher education are defined.

The legislature to implement the concept of continuing education in Ukraine include: Law of Ukraine “About Education”, “State National Program “Education” (Ukraine XXI century), the National Doctrine of Education Development, National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012–2021 years and branch Concept of continuous pedagogical education.

Thus, continuous education is defined as adult education in various forms of training and development of his professional and general level.

Among the principles of continuing learning are identified: creating an appropriate potential training base of knowledge and the development of human capabilities and the need for continuous upgrading of education, provision of innovative character of continuing learning, flexibility and individualization of education, the use of original, interactive methods of education, the problem of character education, the creation of relevant information methodological resource.

The author noted that critical to study is the branch Concept of continuous pedagogical education, which outlines ways to ensure continuity of teacher education, including continuity of educational content and coordination of educational activities between various levels of teacher education; development of multivariate, multi-level, diversified educational programs according to the existing professional experience and educational level of the teacher, providing him the freedom to choose the place, timing, form and content of teacher education; introduction of an innovative forms of teacher training (centers of educational excellence, educational workshops, master classes, using video conferencing, corporate training, distance education, situational and contextual learning, participatory learning etc.); organization of international cooperation on the professional development and continuing teacher education, the exchange of experience, implementation of joint educational and research projects.

The further studies may explore the evolution of the professional development of teachers of natural sciences in terms of continuing education.

Key words: *concept, continuing education, criteria and principles of the organization, the ways of realization.*